

Віктор Савенко

ДІЯЛЬНІСТЬ НТШ В УКРАЇНОЗНАВЧІЙ СФЕРІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

У статті досліджено громадську діяльність НТШ кінця ХІХ – початку ХХ ст., метою якої була пропаганда української мови, науки і культури та роль товариства у формуванні української національної самосвідомості.

Ключові слова: Наукове товариство ім. Шевченка, Східна Галичина, Наддніпрянська Україна, національне відродження, українознавство.

Процес сучасного українського державотворення передбачає посилену увагу до вивчення національних організацій різних народів, які своєю діяльністю долучилися до поширення серед українців національних ідеалів, культури, історії, мови тощо. Наукове товариство ім. Шевченка було провідною науково-культурною організацією Галичини, що долучилося до процесу формування національної самосвідомості українців.

Предметом даної статті є культурно-просвітницький аспект діяльності НТШ наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Головне дослідницьке завдання полягає в обґрунтуванні твердження, що діяльність НТШ спрямована на пропаганду української мови, науки, культури, які були ключовими чинниками формування української національної самосвідомості.

Аналіз наукової літератури свідчить, що досліджувана нами проблема не знайшла систематичного висвітлення в історичній науці. В українській історіографії відсутнє комплексне дослідження, у якому б розглядалася проблема впливу НТШ на національно-духовне відродження українського народу кінця ХІХ – початку ХХ ст. У даній статті робиться спроба надолужити цю прогалину в українській історіографії.

Зауважимо, що товариство займалося не тільки науковою роботою і публікацією наукової та художньої літератури, але й брало активну участь у громадській діяльності. Воно підтримувало українців Російської імперії всіма можливими способами в їхній боротьбі проти царського уряду і великодержавного шовіністичного суспільства за права і незалежність української нації. В 1905 р. М. Грушевський перевів до Києва видавництво “Літературно-Наукового Вісника” [1, с. 4]. Там же були утворені Товариством і перші українські книгарні, що дало змогу більш широко поширювати і пропагувати українську літературу, друкувати праці українських письменників і т. п.

НТШ робило пожертвування на національні цілі. Одним з багатьох прикладів можна назвати пожертвування 3000 крб. на будівництво пам’ятника Т. Г. Шевченку в Києві [2].

З метою підтримання постійних духовних і літературних взаємозв’язків Галичини з Наддніпрянською Україною, відділ НТШ уклав домовленість з книгарнею “Киевской Старини” в Києві. За цією домовленістю “Киевская Старина” передплачувала Літературно-Науковий Вісник для розповсюдження його в межах Російської імперії і брала на себе зобов’язання постачати НТШ друкованою продукцією, насамперед українською мовою, яка вийшла в Росії. На той час інші видання Товариства були заборонені російською цензурою [3, с. 23].

У 1899 р. Товариство й окремі його члени отримали запрошення для участі в роботі археологічного з’їзду в м. Києві. Члени Товариства із Західної України прийняли запрошення. Але згідно з вказівками організаційного комітету доповіді на з’їзді могли бути прочитані всіма слов’янськими мовами, крім української. Крім того, царський уряд заборонив в’їзд на територію Російської імперії: І. Белею, Ю. Романчуку, Д. Гладиловичу,

Костянтину і Василю Левицьким, О. Барвінському, Є. Огоновському, І. Франку, М. Павлику [4].

Товариство подало організаційному комітетові гострий протест проти такого рішення, заявивши що у випадку недопущення української мови на з'їзді, делегація НТШ відмовиться від участі в ньому. В результаті цієї заяви підготовчий комітет вирішив, що доповіді на з'їзді можуть бути прочитані українською мовою, але не можуть бути опубліковані у працях з'їзду [5, с. 2].

В той час, в цих умовах, це була велика перемога української справи. Це рішення організаційного комітету викликало значну полеміку на сторінках російської преси, в результаті чого Міністерство внутрішніх справ Російської імперії, на підставі так званого Емського указу, заборонило вживання української мови на з'їзді. Протест НТШ підтримали інші наукові установи, як Російської імперії, так і закордонні, перш за все слов'янські, в результаті чого Міністерство освіти Російської імперії дозволило прочитати доповіді українською мовою, але лише на секційних засіданнях за участю не більше 25 делегатів. З такою дискримінацією української мови НТШ не погодилося і відмовилося від участі в роботі з'їзду. Призначені на з'їзд доповіді були опубліковані в двох подвійних томах “Записок НТШ” (31–32 та 35–36) [6, с. 25].

Цей приклад показує, що царський уряд, який проводив русифікаційну політику на території України розумів, яке негативне значення для цієї політики має діяльність НТШ і, перш за все, його видавнича діяльність. Саме у виданні і розповсюдженні друкованого українського слова уряд бачив найбільший підрив своєї “малоросійської” політики та його вплив на піднесення українського національного відродження...

Подібна ситуація повторилася і на наступних археологічних з'їздах – у Харкові (1912) та Катеринославі (1905). НТШ подало ряд заяв з цього приводу, а члени Товариства опублікували низку статей в різних виданнях, де вказали на жахливий політичний і національний утиск українців в Російській імперії. Так, секретар НТШ В. Гнатюк у своїй розвідці “Російська цензура і українська мова”, опублікованій в Празі, навів конкретні приклади дискримінації української мови в Росії, про які світова громадськість не мала найменшого уявлення [7, с. 43].

На XIII Археологічному з'їзді (1905) в Катеринославі було складено протест проти того, що на з'їзд не запросили Наукове Товариство ім. Шевченка. Протест підписали 40 із 106 учасників з'їзду. Подібний протест заявила О. Єфименко, під яким зібрала 190 підписів визначних діячів науки і культури. Цей протест закінчувався словами: “Протестуємо проти прийнятої комітетом з'їзду ухвали у відношенні до наукових діячів у Галичині, як образливої для них і нашого народу; разом протестуємо і проти тих переслідувань, яким підлягає в Росії українська мова і література”. Наукове Товариство ім. Шевченка також вислало з цього приводу відповідну телеграму голові організаційного комітету М. Сумцову [8, с. 2].

На відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві в 1905 р., тільки делегати з Галичини отримали право виступати українською мовою. К. Студинський, як голова делегації від НТШ, отримав вказівку М. Грушевського: “Що делегація від НТШ не була відмінна з іншими галицькими репрезентантами, бо коли Товариство має не локальний характер, як там ті, а всеукраїнський, як одинока всеукраїнська інституція” [9, арк. 6–7]. Були присутні делегації від НТШ у 1904 р. на ювілеї М. Лисенка в Києві, в 1905 р. – на ювілеї І. Нечуй-Левицького та М. Шашкевича у Львові [10, арк. 6].

Товариство використовувало всі нагоди, щоб на наукових зборах пропагувати українське слово і українську наукову думку, а також довести всьому світові, що Україна – це не національна меншина великоросів, а окрема нація з своєю древньою культурою і сучасною наукою.

Слід зауважити, що незважаючи на те, що НТШ не було політичною партією, а виключно науковою установою, навколо нього згуртувалися представники різноманітних політичних партій кінця XIX – початку XX ст. За винятком “москвофілів”, які заперечували саме існування українського народу, як окремої нації. М. Грушевський, як голова НТШ,

постійно боровся проти всіх спроб перетворення Товариства з “наукової установи в арену партійних і націоналістичних заходів” [11, арк. 80–81]. Він вважав, що НТШ своєю науковою і видавничою діяльністю зробить важливий внесок у пробудження українського народу, піднесення його національної самосвідомості, у збереження національних традицій і розвитку науки до рівня тодішніх найосвіченіших націй.

Широка наукова і видавнича діяльність НТШ вимагала поповнення інтелектуального потенціалу високоосвіченими працівниками і, насамперед, молоддю. Відгуком на потребу виховання нових наукових кадрів стала пропозиція про заснування “Академічного дому” у Львові, висловлена у 1903 р. головою Товариства М. Грушевським. Мета цього закладу була визначена подібним чином: “Від довшого часу відчувалася болюча потреба дому, де українсько-руська молодіж вищих шкіл могла би знаходити добрі, гігієнічні і можливо дешеві помешкання і таку ж їжу, в крайній потребі і кредит (по змові), де б виховувалася вона в здоровій атмосфері праці, вищих духовних інтересів, суспільних і національних обов’язків, не марнуючи своїх сил в біді або невідповідних обставинах, приносила би в тяжку боротьбу життя непорушні запаси енергії, свіжість інтересів та ідеалів суспільної діяльності” [12, арк. 3]. В 1907 р. новоспоруджений будинок, за кошти меценатів, як з Наддніпрянської України, так і Галичини, був переданий для користування українському студентству [12, арк. 3].

Товариством була розроблена спеціальна програма для залучення все більшого числа науковців “у полі українсько-руської науки” та моральної і матеріальної підтримки тих, що “вже показали свої здібності і працездатність” [13, с. 23]. З цією метою було засновано декілька фондів, з яких видавали стипендію найбільш здібним і найменш забезпеченим студентам для продовження їхньої освіти. Було створено: 1) Академічний резервний фонд; 2) Запомоговий фонд ім. А. Бончевського; 3) Стипендіальний фонд ім. О. Огоновського; 4) Стипендіальний фонд ім. О. Кониського; 5) Стипендіальний фонд ім. Я. Головацького; 6) Стипендіальний фонд ім. І. Франка; 7) Фонд доцентів. Кожного року з цих фондів надавалося кілька стипендій для продовження навчання у вищих навчальних закладах, як Львова, так і в зарубіжних університетах, найбільш здібної молоді. Також надавалися одноразові допомоги, як студентам, так і українським викладачам, що потребували матеріальної підтримки [14].

Заходами Товариства було проведено кілька широких анкетувань з питань освіти у вищих навчальних закладах, зокрема в справі відкриття приватного Українського університету. Після відомих заворушень українських студентів Львівського університету в 1901 р., Товариство відрядило до Відня депутацію, в яку зокрема входили І. Пулюй, І. Горбачевський та ін., з метою добитися від уряду відкриття у Львові Українського університету [15, арк. 5]. За активною участю НТШ у 1905 р. у Львові проводилися вакаційні університетські курси, на яких було чимало українців з центральних та східних земель [16, с. 30].

Товариство боролось не тільки за права наддніпрянських українців, а й за права галицьких “русинів” в межах Австро-Угорщини. Перш за все, вони вважали за потрібне ввести українську мову у вищих навчальних закладах: Львівському та Чернівецькому університетах. Значний внесок в цю боротьбу за впровадження своїх конституційних прав у життя зробив секретар НТШ В. Гнатюк. Цій проблемі він присвятив цілу серію статей, головним чином опрацьованих статистичних даних про мовну дискримінацію українського населення [17].

Чимало публікацій приурочили члени НТШ студентським заворушенням у Львівському університеті в різноманітних виданнях, в тому числі і зарубіжних. Зокрема, в них зауважувалося, що з п’яти університетів, які існували на Україні, жоден не був українським; в Росії йшла посилена русифікація, в Галичині – колонізація, а на Буковині – германізація вищих навчальних закладів [18, арк. 6].

Не має сумніву в тому, що цілий ряд публікацій про причини студентських заворушень, опублікованих членами НТШ, мали певний вплив на саме заворушення, яке закінчилося так

званою “цецесією”, тобто масовим переходом українських студентів в інші вузи в знак протесту проти відхилення їхніх вимог адміністрацією університету та урядом [19, с. 19].

Дбало Товариство і про освіту в середніх навчальних закладах, зокрема неодноразово проводило анкетування, досліджуючи статистику учнів середніх шкіл – українців, кількість гімназій та початкових шкіл, в яких проводилося навчання українською мовою. На основі отриманих анкетних даних подавало “меморіал” до міністерства освіти та краєвої ради шкільної з домаганням збільшити кількість українських початкових і середніх навчальних закладів [20, с. 6]. Неодноразово проводило наради з цього питання, у яких, крім членів Товариства, брали участь представники від “Педагогічного товариства” і вчителі українсько-руської мови середніх і вищих навчальних закладів. Результатом цих нарад було прийняття резолюції у формі “меморіалу” до краєвої шкільної ради і міністерства освіти, в яких йшлося про нездовільний стан початкової і середньої освіти українською мовою і вимоги на покращення існуючого стану [21, арк. 114].

НТШ активно підтримувало стосунки з іншими просвітніми та освітніми товариствами Галичини і Буковини. Ці зв'язки в основному полягали в тому, що Товариство безкоштовно надсилало свою літературу для бібліотек і гімназій, які утримували українські товариства, а також грошові субсидії для різних добродійних акцій. Так, зустрічаємо листи, в яких товариства просять матеріальної допомоги для освітніх та благодійних потреб. Наприклад, відділення “Руського народного дому” у Чернівцях просило допомоги для побудови будинку, мотивуючи це потребою “зростання національного руху Буковинської Русі” [22, арк. 1–2], а відділення “Руського народного дому” в Коломиї просило коштів для наукових цілей [22, арк. 3–4]. Товариство “Руська влада” у Чернівцях просило допомоги для відкриття власної типографії, щоб повністю опублікувати твори Ю. Федьковича [23, арк. 3]. Представництво “Руської бурси” у Львові просило матеріальної допомоги для укомплектування бібліотеки і безкоштовного видання в друкарні НТШ відозв та висилки літератури [24, арк. 12]. Зустрічається багато листів від різних виділів “Руського педагогічного товариства”. Так, Бережанський виділ просить безкоштовну літературу для формування публічної бібліотеки, а Львівський виділ просить допомоги для закупки одягу і взуття для 258 дівчат, які вчаться в учительській приватній семінарії у Львові і є “неімущими” [25, арк. 5–7]. Шкільні комітети, товариства “Рідна школа” також надсилали свої прохання. Прохання дирекції гімназії в Сереті було таким: “90 руських учеників-бідаків просять вислати пожертви для “вакаційних джерел для того, щоб найбідніші учні могли виїхати на відпочинок літом” [26, арк. 1–3]. Товариство “Руська захоронка” виховує у двох “захоронках” у Львові 80 дітей найбіднішого міського населення, даючи їм цілий день “моральну оцінку через кваліфікованих учительок, а також стараються для них о прокормленні і одіж, просить у НТШ матеріальної допомоги” [26, арк. 8]. Товариство опіки над Служницями і Робітницями у Львові просять матеріальної допомоги “для організації дешевої кухні для бідних учеників і студентів” [27, арк. 4]. Товариство “Академічна громада” просить “датку на побудову пам'ятника О. Терлецькому” [28, арк. 3].

Такі різні були підстави для прохання матеріальної допомоги в НТШ від різних товариств, що діяли в цей час на території Галичини і Буковини. І все-таки найбільшу кількість серед них становили прохання про безкоштовну висилку літератури та іншої друкованої продукції з друкарні НТШ для укомплектування власних та публічних бібліотек в різних містах та містечках Західної України, а також для української діаспори за кордоном. Такі листи зустрічаються від товариств і більшості виділів “Просвіти”, в тому числі і Краківського виділу “Руської бурси”, “Руського педагогічного товариства”, “Руська школа”, “Головний шкільний союз у Парижі”, “Гімназійна Бурса”, “Руська приватна гімназія у м. Городенка”, “Жіноча спілка промислова”, “Труд”, “Жіноча громада в Бережанах”, “Товариство руських ремісників і промисловців”, товариство “Взаємодопомоги Галицьких і Буковинських учителів і учительок”, “Основа”, “Молода Україна” у Чернівцях, “Січ” у Відні та інші [29]. Ці приклади дають ще один вагомий доказ того, яку важливу роль відіграло НТШ у суспільному житті і національно-духовному відродженні українського суспільства.

3 проханням про отримання стипендії для продовження навчання зверталися до НТШ і з Наддніпрянської України. В архіві збереглося два листи з подібним проханням від родичів Т. Г. Шевченка. В першому Людмила Шевченко повідомляє, що вона є двоюрідною онукою Великого Кобзаря і що їй дуже соромно, що вона майже неграмотна; закінчила тільки два класи сільської школи і просить матеріальної та моральної допомоги для продовження навчання в учбових закладах Львова, а пізніше Кракова [30, арк. 1]. В другому листі Левко Шевченко пише, що закінчив 5-ти класну ремісничу школу в Києві, де вчився на “малюка” і просить виділити йому стипендію для продовження навчання за фахом [30, арк. 5].

У відповідь на всі ті прохання Товариство допомагало всіма можливими способами. Свідченням того є листи-подяки за надану допомогу від цих товариств [31]. Цікавим є лист-відповідь від “Руського Товариства педагогів у Львові”, в якому говориться, що товариство “візьме участь у нараді над реформою науки українсько-руської мови, яку проводить НТШ” в 1902 р. [32, арк. 2]. З цього листа випливає висновок, що НТШ не тільки матеріально і морально підтримувало всі українські товариства, що діяли на території Галичини і Буковини, а й залучало їх до активної наукової роботи.

Як правило, члени НТШ не сиділи в кабінетах. Більшість з них були викладачами чи працювали в інших державних установах, тому що в НТШ основна кількість посад не оплачувалася. Крім того, вони займалися громадською та політичною діяльністю, були членами різноманітних культурно-освітніх товариств, багато з них були членами “Просвіти”. Тому іноді важко розділити, що входило в компетенцію Товариства, а що його члени робили як члени інших товариств та партій.

Голова НТШ М. Грушевський багато зробив для того, щоб українська наука і НТШ, як її єдиний всеукраїнський репрезент, вийшли на міжнародний рівень. Важливим кроком в цьому напрямку була його політика взаємообміну наукових видань Товариства на видання багатьох національних академій наук і вступ бібліотеки НТШ до міжнародної спілки бібліотек Академій Наук [33, с. 6]. Саме з цією метою “Хроніка НТШ” видавалася на двох мовах: крім української ще й німецькою (німецька мова вважалася в цей час міжнародною мовою науки). Підтвердженням того, що ці плани були втіленими в життя, служать листи від більш ніж двісті наукових установ, які пропонували взаємообмін власними виданнями. Серед наукових установ, що виступили з даною пропозицією, були представники багатьох країн: Австрії, Австралії, Аргентини, Бельгії, Бразилії, Болгарії, Великобританії, США, Нідерландів, Німеччини, Франції, Мексики, Перу, Уругваю, Єгипту, Китаю, Канади, Ватикану, Італії, Швеції, Югославії. Подібні листи надходили від товариств української діаспори з Бразилії, США, Канади, Німеччини, Югославії, Китаю, від редакції газети “Ukrainische Rundschau” і студентського товариства “Січ” у Відні та “Українського бюро” у Лондоні [34].

Але, все ж таки, найбільша кількість подібних пропозицій надходила від установ Російської імперії. Серед них найбільш авторитетні такі як: “Императорская Академия Наук, отделение русского языка и словесности”, “Императорская Академия художеств”, “Историко-филологический институт в Санкт-Петербурге”, “Императорская археологическая комиссия”, “Императорский российский исторический музей”, “Императорское общество Истории и Древностей Российских”, “Общество Археологии, Истории и Этнографии при императорском Казанском университете”, Этнографический отдел императорского общества любителей Естествознания, Археологии и Этнографии, состоявший при Московском университете, Императорский Варшавский университет, университеты Москвы, Санкт-Петербурга, Казани, Киева, Харькова, Одессы. А також Литовское научное общество, Минский церковный историко-археологический комитет, Историческое Общество Нестора-летописца, Императорское Одесское общество Истории и Древностей, Его императорского высочества князя Михаила Николаевича Уральское общество любителей естествознания, Волыньское церковно-археологическое общество, Общество изучения Амурского края, Петровское общество исследователей Астраханского края, Славянское вспомогательное общество в Москве, Подольское церковное историко-

археологічне суспільство, Київське Літературно-Артистичне суспільство, Київське суспільство грамотності, Виленська комісія Древніх Актів, Імператорська публічна бібліотека, Бібліотека імператорської академії наук, Київська суспільна бібліотека, Журнал міністерства народного просвіщення, Кубанські областні ведомості, "Оренбургська газета", "Рижський вестник", історичний журнал "Київська Старина", щорічник "Геологія і Мінералогія" та десятки інших університетських і публічних бібліотек, музеїв, редакцій газет і журналів, губернських архівних комісій та земельних управ і інших різноманітних установ з усіх кінців імперії [35].

Такий взаємний обмін літературою тривав і з науковими установами Австро-Угорщини: КК. Statistische Zentralkommission, Імператорською академією наук, Географічним товариством у Відні та іншими академіями, університетами та редакціями газет і журналів імперії [36].

Серед найбільш відомих наукових установ Європи і Америки, які надіслали листи НТШ з проханням надсилати їм літературу можна назвати такі: University of London, Kings Kotlego, Interastional society of medical Hydrology (London), Philisophical Society (England), Commonwealth of Australia, Coloical Surver of new south wales. Academy scices (New York), Acedemia virciciana (Mantova) coschen verias handlung Leipzig, Museo Nacional de Costa Rica (San Jose) та багато інших, не менш відомих установ, музеїв, національних бібліотек [35].

Неодноразово запрошувалися делегації НТШ для участі в урочистих заходах з нагоди ювілеїв наукових установ багатьох країн. Від Товариства такі делегації брали участь в 1904 р. у святкуванні ювілею "Імператорського общества истории и древностей" в Москві, в 1909 р. – "Общества любителей российской словесности при императорском Московском университете" [37, арк. 1–5]. На святкуванні в 1900 р. 500-річчя Ягелонського університету у Кракові в привітальному листі від НТШ говорилося, що Ягелонський університет тісно пов'язаний з Україною і що з самого початку свого заснування в його стінах здобуло освіту багато русинів та, одначе, і професорами від його заснування і до теперішніх часів було багато українців" [38, арк. 3].

Коли в 1923 р. НТШ відзначило своє 50-річчя, зі святом його привітали багато наукових та громадських організацій Європи і Америки [39, арк. 1–12].

Окремо слід відзначити те велике значення, яке надавали друкованій продукції НТШ наукові установи інших слов'янських народів. Серед кореспондентів НТШ зустрічаємо такі: Міністерство народної просвіти Болгарії, Світовий "нищенський" союз (Болгарія), Національна бібліотека в Софії, Земський архів (Краків), Чеська академія наук ім. Франца Йосифа, Сербська королівська академія та інші [40].

НТШ відносило взаємини з науковими установами та центрами інших країн до своїх першочергових завдань, вважаючи їх однією з основ демократизму науки, як форми суспільної свідомості. Це був один з вихідних постулатів стратегії "Товариства, у рамках якого воно вирішувало два принципові питання. По-перше, організація національної науки з її виходом на європейський рівень. Для цього була вкрай необхідна теоретична база, з допомогою якої можна було б вирішувати поточні завдання Товариства як наукової установи, а також узагальнювати накопичені віками історико-гуманітарні матеріали. В Україні на той час вже сформувався значний кадровий потенціал, були, хоч і обмежені австрійською демократією, умови для наукової праці, але бракувало досвіду теоретичної і практичної роботи. По-друге, перед Товариством стояла мета заявити про свій народ. У тій складній ситуації, що випала на долю розчленованої України, демонстрація історичної єдності українського народу, його території, мови, побуту і взагалі культури становила не лише важливий науковий, а й політичний захід" [41, с. 127].

На початках взаємин Товариства із зарубіжними науковими установами, центрами, школами та окремими вченими здійснювалися через літературу. Члени Товариства постійно знайомилися з новою зарубіжною науковою літературою і рецензували її у своїх періодичних виданнях. З середини 90-х років активізуються контакти НТШ з зарубіжними науковими установами через офіційне листування Виділу Товариства. З цього часу широко

застосовується приватне листування його членів. Наприкінці XIX ст. з'являється нова форма взаємин – Товариство замовляє зарубіжним вченим праці на теми, які повинні були заповнити прогалини в українознавстві. Паралельно з цим, члени Товариства публікують свої роботи за кордоном. Багато з них, власне, вперше заявляють про себе як науковці. І це стосується не лише метропольних видань Санкт-Петербурга чи Відня, але й їхні праці друкуються у Німеччині, Франції й Італії [41, с. 128].

Загальне визнання Товариства світовою наукою створювало умови для активної участі його членів у закордонних наукових конгресах, симпозіумах, на які їх систематично запрошували з 1900 року [42, с. 68].

Різносторонній характер наукових зв'язків НТШ з науковими установами й центрами зарубіжних країн є прямим показником високого академічного рівня Товариства. В цих взаєминах НТШ вбачало основу розвитку національної науки, а разом з тим важливий засіб для консолідації, самовизначення і поступу власного народу.

Товариство опікувало і безкоштовно надсилало літературу українцям в еміграції. Серед установ української діаспори, що підтримували широкі зв'язки з НТШ, можна назвати такі:

Консисторіальний Уряд самостійної Руської Церкви в Канаді, Загальна Книгарня (Монреаль), Головний уряд укр. Пост. Роб. О. “Гайдамаки” в Америці, Орган руського народного союзу в Америці “Свобода”, “Український Союз” в Бразилії, Студентське товариство “Січ” та газета “Ukrainische Rundschau” у Відні, “Українське бюро” у Лондоні [43].

У листах, що надходили від цих товариств, разом з подяками вказувалася та особлива роль НТШ у збереженні та піднесенні національної самосвідомості українських емігрантів на всіх кінцях земної кулі [43].

Таким чином, НТШ перш за все, завдяки його голові М. С. Грушевському, перетворилося у всесвітньо визнану наукову установу, а його наукові праці бажали отримати більшість наукових установ Європи і Америки. Особливо велике значення мала його друкована продукція для піднесення національної самосвідомості серед української діаспори.

Свідченням міжнародного авторитету Наукового Товариства ім. Шевченка є також те, що багато іноземних вчених зі світовими іменами погодилися бути його членами і вважали це за честь.

Список використаних джерел

1. Хроніка НТШ. – Львів, 1905. – Ч. 22. – С. 4. 2. Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові). – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 361. 3. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 23. 4. ЦДІАУ у м. Києві. – Ф. 492. – Оп. 82/2. – Спр. 40. 5. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 2. – С. 2. 6. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 25. 7. Мушинка М. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства, мовознавства // Записки НТШ. – Т. 207. – Париж – Нью-Йорк – Сідней – Торонто, 1897. – 332 с. 8. Хроніка НТШ. – Львів, 1908. – Ч. 34. – С. 2. 9. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 162. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 6–7. 10. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 117. – Арк. 6. 11. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 267. – Арк. 80–81. 12. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Спр. 50а. – Арк. 3. 13. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 23. 14. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 542–543, 546–549. 15. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 233. – Арк. 5. 16. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873-1949). – Львів, 1991. – 53 с. 17. Гнатюк В. Справи українсько-руських учнів у Львові // ЛНВ. – Т. VII. – 1894. 18. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 6. 19. Хроніка НТШ. – Львів, 1905. – Ч. 24. – С. 19. 20. Хроніка НТШ. – Львів, 1903. – Ч. 13. – С. 6. 21. Львівський державний обласний архів. – Ф. 350. – Оп. 1. – Спр. 2937. – Арк. 114. 22. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 279. – Арк. 1–2. 23. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 278. – Арк. 3. 24. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 277. – Арк. 12. 25. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 5–7. 26. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 282. – Арк. 1–3. 27. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 285. – Арк. 4. 28. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 296. – Арк. 3. 29. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 277–295. 30. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 307. – Арк. 1. 31. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 281–295. 32. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 2. 33. Дорошенко В. Українська національна бібліотека (бібліотека НТШ у Львові). – Львів, 1936. – 23 с. 34. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 286–297, 908–915. – Оп. 1. – Спр. 896–897, 920–921, 943. 35. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 140, 144, 154–159. 36. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 140–145. 37. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 1–5. 38. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 105. – Арк. 3. 39. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 104. – Арк. 1–12. 40. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 913–916. 41. Купчинський О. Зв'язки НТШ із зарубіжними науковими установами й центрами // Т. Шевченко і українська національна культура. – Львів, 1990. – С. 127. 42. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – творець концепції української національної науки // Наукове Товариство ім. Шевченка і українське національне відродження. – Львів, 1992. – С. 68.

Виктор Савенко

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НОШ В СФЕРЕ УКРАИНОВЕДЕНИЯ
(КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX ВВ.)**

В статье исследовано общественную деятельность НОШ конца XIX – начала XX вв., целью которого была пропаганда украинского языка, науки и культуры и роль общества в формировании украинского национального самосознания.

Ключевые слова: Научное общество им. Шевченко, Восточная Галичина, Надднепрянская Украина, национальное возрождение, украиноведение.

Victor Savenko

**ACTIVITY OF NTSH IN UKRAINOZNAVCHYIY TO SPHERE
(END XIX IS BEGINNING OF XX AGES)**

In the article investigational public activity of end NTSH XIX – to beginning of XX item, the purpose of which was propagand of Ukrainian, science and culture and role of society in forming of Ukrainian national consciousness.

Key words: Scientific society named by Shevchenko, East Galychyna, Ukraine of Naddnipryanska, national revival.